

pozabiti, da je vedno potrebno, da ima vsaka družina vsaj 6 do 7 kg rezervne hrane. Le pri takšni zalogi bo dražilno krmljenje povzročilo izdatno zaleganje matice. Če te zaloge v panju ni, je prav, da jo dodamo v obliki sirupa 1/1 (liter vode na 1 kg sladkorja). Dodajamo največ 1 liter sirupa na dan (dobrim družinam), ostalim pa po moči manj. Popolnoma zgrešeno je dajati večje količine naenkrat, kot to pravijo stare čebelarke knjige. Hrana mora biti invertirana – predelana, to pa se lahko zgodi le takrat, ko se raztopina pod vplivom majhne – redke kisline in male toplote čebeljega telesa, spremeni iz trsnega oziroma pesnega sladkorja v grozdni in sadni sladkor, tj. med. Če dodajamo večje količine hkrati, čebele odložijo raztopino nepredelano v celice satovja. Tam se hrana nato skisa ali pa kristalizira. To je v dolgih ostrih zimah za družino pogubno. Ko bi se morala krogla ožiti brez kisika, se mora zaradi pomanjkanja kisika širiti, da družina ustvarja toploto za predelavo hrane. Razen tega kopnijo telesne beljakovine in na pragu pomladi so to ostarele čebele, ki

čakajo na skorajšnjo smrt, čebelar pa na neizogibno nosečo in propad čebelarstva.

Za zimo pripravimo samo močne družine z dovolj veliko zalogo hrane, medu, cvetnega prahu in z dobrimi maticami. Matica je v čebelji družini jedro, okrog katerega se vse vrsti in od katerega je odvisna cela družina. Če samo eden od teh štirih pogojev zataji, uspeh v naslednjem letu izostane.

Za zimsko zalogo moramo poskrbeti pravočasno. Prav je, da čebelar pravočasno dodamo toliko sladkorja, da ga imajo za zimsko obdobje in da jim za prehranjevanje spomladi ostane pravi med. V medu se nahaja element rasti, tj. težka voda, ki jo med drugim uporabljajo tudi v atomski industriji. Težka voda (deuterij) sodeluje pri presnovi v vseh organizmih (metabolizem). Za vzgojo zdravega rodu v panju je med potreben zato, da dobimo zdrave čebele, ki bodo dobro in pravilno raščene in bodo pozneje sposobne in dobre ter pridne delavke. Tudi matere naših otrok vedo, da je med potreben, dober in zdravilen za prehrano naših otrok.

Ob svetovnem čebelarstem kongresu

SLOVENSKI ČEBELARJI IN KRANJSKA ČEBELA – NEKOČ IN DANES (*Apis mellifica carnica*)

MARJAN SKOK

UVOD

Kakor smo v našem mesečniku že večkrat objavili, bo letošnji mednarodni kongres APIMONDIE od 29. septembra do 4. oktobra v Splitu. Zaradi mednacionalnega zaostrovanja v Jugoslaviji pa se čebelarji sprašujemo, ali svetovni čebelarški kongres letos sploh bo. To vprašanje je bilo tudi zelo aktualno na mednarodnem simpoziju Apimondie v Zagrebu, ki je potekal od 6. do 8. maja, in na sestanku ZČOJ 9. maja. Organizatorji kongresa so skupaj s hrvaško vlado sklenili, da bodo kongres v vsakem

primeru priredili v predvidenem času in predvidenem kraju.

Datum in kraj kongresa je bil izbran že pred štirimi leti, prav tako tudi osrednja tema »*Apis mellifica carnica* from Anton Janša onwards« (Kranjska čebela od Antona Janše naprej). S temo in izbiro kraja kongresa so bili naši čebelarji in z njimi tudi naša čebela deležni velikega priznanja, obenem pa nam je bila dana priložnost, da tudi jugoslovanski čebelarji ponovno predstavimo naše čebelarstvo svetu.

Zaradi kranjske čebele in naših nekdanjih velikih čebelarških uspehov imamo tudi slovenski čebelarji priložnost in moralno dolžnost, da se na dostojni ravni predstavimo čebelarstvu svetu. Na ZČDS smo se s posameznimi čebelarškimi strokovnjaki in inštitucijami dogovorili, da bodo na kongresu predstavili referate o kranjski čebeli oziroma raziskovalne naloge v zvezi z njo ter naše čebelarstvo nasploh. Posebno lepe uspehe smo v zadnjem času dosegli s prevažanjem čebel, saj na ta način pridelamo več kot polovico pridelka.

Istočasno smo se na ZČDS dogovorili, da bomo v počastitev svetovnega čebelarškega kongresa v našem glasilu »Slovenski čebelar« objavili kratko zgodovino slovenskega čebelarstva.

SLOVENIJA IN KRANJSKA ČEBELA

Slovenija je dežela izbranih naravnih lepote. Če naš obhod po tem edinstvenem koščku zemlje začnemo s slovenskim morjem, gremo prek razgibanega sveta vinorodnih dolenskih gričev in notranjskega krasta do razkošnega alpskega sveta z jezeri, dolinami in letovišči ali do prekmurskih ravnin, ki žlahtnijo življenje z žitom, vinsko kapljico in zdravilnimi kopelmi, povsod bomo zase, za svoje oko in okus odkrili prgišče lepote.

Malokje se je naš planet na tako majhnem prostoru ogrnil s tako pisano mavrico naravnih barv: od modrega Tržaškega zaliva, belega Krasa, do zelenega Štajerskega, Zasavja in Dolenjskega, tja do prelestne razčlenjene in razviharjene apnenčaste zgradbe naših Alp in rumeno bogate žitrodne ravnice Prekmurja.

Vendar pa med barvami izrazito prevladuje zelena. To daje Sloveniji pomirjujočo lepoto, obenem pa ji daje življenje, saj v Sloveniji ne poznamo dolgotrajnih suš kot v severni Afriki ali drugod. V Sloveniji velikokrat dežuje, včasih takrat, ko si najmanj želimo. Posebno poznajo te težave slovenski kmetje, ki jih pri njihovem delu pogosto prekine nenadna nevihta. Zato smo si Slovenci že zgodaj pomagali s posebnimi

Uradni znak svetovnega čebelarškega kongresa v Splitu z likom Antona Janše.

zgradbami, ki jih drugod po svetu ne poznajo – to je s kozolci. V njih lahko sušimo seno, žita in druge poljščine. Kozolci so tudi eden naših najlepših avtohtonih objektov, ki čudovito žlahtnijo našo krajino. To so nam in svetu odkrili tudi naši impresionisti. Le škoda, da smo Slovenci premalo ponosni nanje in da jih premalo čuvamo.

Težkim klimatskim pogojem na Slovenskem se je morala prilagoditi tudi naša čebela. Tudi ona je mnogokrat prikrajšana za čebeljo bero, ki jo nudi obilno zelenje in cvetje. To ji preprečujeta deževje in slabo vreme. Tudi letošnja pomlad (1991) je bilo tako. Namesto da bi čebele pridno obiskovale obilno zastavljene cvete, smo jih morali čebelarji skrbno krmiti, da so sploh preživele deževno obdobje.

Zaradi takih vremenskih pogojev se je pri nas razvila čebela, ki je postala izredno uspešna nabiralka nektarja v redko ugodnih časih za medenje in plodna razmnoževalka svoje vrste. Dobro vemo, da naša matica izleže več kot 2500 jajčec na dan in da je po tem in po donosu nektarja zaslovela po celem svetu.

Zaradi tega je postala tudi zelo iskana. Proti koncu prejšnjega stoletja so jo pošiljali na vse konce sveta. Tedaj so naši čebelarji postali veliki izvozniki čebel. Največji med njimi je bil baron E. Rothschild ml. (1836–1909), ki je na tuja tržišča prodal več kot

100.000 družin, ne računajoč pri tem izvoženih matic.

Tega sedaj ni več. Genetske zasnove dobrih čebeljih pasem se sedaj prenašajo drugače in ceneje, za to pa skrbijo številni čebelarški inštituti po svetu. Nam pa je ostala kranjska čebela, ki je l. 1889 dobila znanstveno (latinsko) ime *Apis mellifica* var. *carnica*.

Slovenci jo moramo ohraniti tudi vnaprej. Na žalost pa naša čebela po prvi svetovni vojni, še bolj pa po drugi, ni bila deležna tiste skrbi, ki jo zasluži. V tem času so v Avstriji, južni Nemčiji in Švici nastali čebe-

larski inštituti za vzrejo in selekcijo kranjske čebele, pri nas pa smo do nedavnega spali. Šele pred nekaj leti smo Medex, Hmezad, Kmetijski inštitut Slovenije in ZČDS organizirali majhno skupino v okviru KIS (mag. Janez Poklukar, dipl. vet. Aleš Gregorc), ki zelo uspešno raziskuje kranjske čebele. Uspešnejše strokovno delo pričakujemo po dograditvi ČIC na Brdu pri Lukovici, kamor bosta poleg ZČDS svojo čebelarstvo dejavnost prenesli tudi biotehnična in veterinarska fakulteta. Tako bomo skupaj s Kmetijskim inštitutom Slovenije utrdili slavo naše čebele in našega čebelarstva.

Bolezni čebel

ZDRAVLJENJE IN PREPREČEVANJE POAPNELE ZALEGE

dr. A. MAKSIMOVIC, dr. S. PETRIČEVIC

Askosferoza je nalezljiva bolezen pokrite čebele zalege. Povzročitelj je glivica iz rodu *Ascosphaera*. Obstaja jih več vrst, za čebelarstvo pa sta najznačilnejši *Ascosphaera apis* in *Ascosphaera major*. *A. apis* je glede na *A. major* agresivnejša in bolj patogena, zaradi tega pa tudi bolj razširjena povzročiteljica poapnele zalege. Med seboj se razlikujeta po velikosti cist. Cista *A. apis* meri okrog 65 mikrometrov, medtem ko meri *A. major* okrog 128 mikrometrov. V cisti so trosi ovalne oblike, velikosti 3,1 x 1,8 mikrometra. Razmnožujejo se spolno, tako da ustvarjajo moške in ženske micelije, ki s spojitvijo na robovih tvorijo razplodna telesa – ciste, ki vsebujejo številne trosi. Znano je, da so trosi v naravi zelo odporni, saj po najnovejših raziskavah lahko preživijo tudi več kot 30 let, v ugodnih okoliščinah pa ohranijo tudi fertilitetnost in sposobnost kaljenja.

Širjenje okužbe

Čebela je ustvarjena tako, da čuti potrebo po ohranjanju higiene v panju in pri zalegi, kar velja tudi za odkrivanje odmrlih ličink v pokritih celicah satja in njihovo odstranjevanje iz panja. Ker so na odmrlih ličinkah trosi, se le-ti raztresejo po vosku, satju, medu, cvetnem prahu in panju. Čebele postanejo glavni prenašalci okužbe, ker

se trosi naselijo v njihovo medno golšo in v črevesni kanal, od koder jih prenašajo na ličinke ali na druge čebele. Tako se bolezen v že okuženi družini širi še hitreje. Širjenje okužbe poteka v čebelnjaku ali v nekem okolišu po raznih poteh. Trose lahko s panja na panj prenaša tudi čebelar z rokami, priborom, zamenjavo satja, krmiljenju z okuženo hrano, z združevanjem slabših čebeljih družin itd.

Z odstranjevanjem ličink odnaša veter trosi po čebelnjaku, po bližnji in daljnji okolici, tako da vse, kar pride z njimi v stik, postane vir okužbe. Največkrat so to nektar, cvetni prah, smola, voda. S prinašanjem teh nujno potrebnih snovi v panj pa čebele prinašajo tudi trosi, in če obstajajo pogoji, se pojavi tudi bolezen.

Čebele se lahko okužijo s trosi, ki so v hrani, in to prek črevesnega kanala, ali prek kutikule – kože ličink. Do okužbe pride pri odkriti zalegi, ko so ličinke stare 3–4 dni, ker so najmlajše ličinke tudi najbolj občutljive. Da pa ličinke zares tudi zbolijo, morajo biti izpolnjeni določeni pogoji. Poleg prisotnosti povzročitelja, trosi *A. apis*, vplivajo na razvoj bolezni tudi različni drugi dejavniki, ki vplivajo bodisi na oslabitev organizma in zmanjšanje odpornosti čebeljih ličink ali pa pospešujejo razvoj in rast glivic. Zato tudi govorimo, da se poapnela zalega obnaša kot

Zgodovina slovenskega čebelarstva

SLOVENSKI ČEBELARJI IN KRANJSKA ČEBELA (*Apis mellifica carnica*) NEKOČ IN DANES

MARJAN SKOK

Prvo nadaljevanje

ZAČETKI ČEBELARJENJA

Čebela se je na Zemlji pojavila mnogo prej kot človek. Številne najdbe v različnih okameninah dokazujejo, da so današnjim malone povsem podobne čebele živele že v terciarni dobi, to je pred 10 – 15 milijoni let.

Tudi človek jih je hitro spoznal in jim začel pobirati med. Verjetno je prišel z divjimi čebelami v stik približno tako kot živali, ki rade jedo čebelje pridelke, ali tako kot še dandanes nekatera zaostala plemena v Afriki in drugod. Ko je našel čebelje gnezdo, je potrgal vse, kar je dosegel, in hlastno pojedel med drugim tudi kako čebelo, saj za pik ni bil tako občutljiv, kot smo današnji ljudje. Odnos do čebel je bil pravzaprav roparski, zato ta način čebelarjenja imenujemo ropanje čebeljih gnezd.

Tak način čebelarjenja nam prikazuje tudi najstarejši zapis o zvezi človeka s čebelami v obliki prastare risbe. Nastala je v skalni votlini Cuevas de la Arana (Pajkova jama) pri Bicarpi v vzhodni španski pokrajini Valenciji. Ta, sicer precej slabo ohranjena stenska slika v temno rdeči barvi, nam kaže dva možaka, ki sta po nekakšni vrvi, najbrž po vzpenjalki, splezala do velike luknje visoko v skalni pečini in čebelam odvzemata med, pri tem pa si (kot »izkušena čebelarja«) pomagata z dimom. Zanimiv prizor je naslikal paleolitski človek v magdalenski dobi ali nekako pred 20 do 30 tisoč leti.

Roparski način odvzemanja čebeljih pridelkov je ostal v veljavi še dolga leta, na katerih delih Zemlje do danes.

Tak primer smo junija 1991 videli na TV Slovenija, ki nam je prikazala francoski dokumentarni film z naslovom »Lovci na med«. Film je prikazoval pobiranje oziroma spodrezavanje satov z medom na severu

Indije na visokih pečinah s pomočjo visečih lestev in dimljenja. Podobno nabirajo med tudi afriški Pigmejci, v Indoneziji in drugod. Če tovrstno pridobivanje čebeljih pridelkov primerjamo z omenjenimi risbami iz pred 30 tisoč leti, potem vidimo, da se ta način čebelarjenja ni čisto nič spremenil. V resnici je seveda čebelarjenje bistveno drugačno, saj je ob slabših pašnih pogojih čebelarstvo nesluteno napredovalo.

Evropa je bila v predzgodovinskem obdobju odeta z bogatimi gozdovi. V njih so imele čebele bogato pašo, v velikih in odmirajočih drevesih pa so našle tudi številne votline za svoje prebivališče. Vse to je bilo pomembno za njihov obstanek. V prostornih drevesnih votlinah so imele veliko možnosti za graditev satja, to pa je seveda povezano z močjo družine in zalogo medu za zimo. K preživetju čebelje družine v votlih drevesih so pripomogle tudi dobre toplotne in izolacijske lastnosti sten domovanja čebel. Če votlo, s čebelami naseljeno drevo, prerežemo, opazimo, da je votlina na notranji strani premazana s tanko plastjo zadelovine, za to plastjo je plast trhlega lesa, za njo plast zdravega lesa, nato pa še ličje in lubje. Skozi take stene ni nikoli vdiral mráz, na notranji steni pa se ni nabirala vlaga. Zato so bili panji pozimi in poleti znotraj suhi in so imeli skozi vse leto skoraj enako notranjo klimo. Čebele so v njih porabile najmanj hrane čez zimo, se fiziološko najmanj izrabile in se spomladi najhitreje razvile, seveda, če so bile primerne tudi druge življenjske razmere.

Vse to je pomagalo, da se je ta žuželka ohranila skozi tisočletja brez človekove pomoči.

Na tak primer pa sem pred desetimi leti naletel tudi sam. V veliki smreki tik nad Češko kočo pod Grintovcem (1543 m) sem opazil močno izletavanje čebel na pašo. Na

moje vprašanje mi je oskrbnik kože odgovoril, da v tem deblu že precej let živi čebelja družina. Živi še danes, če v tem času ni postala žrtev varoze.

Ko se je v Evropi naselil človek, so se začeli spreminjati tudi življenjski pogoji čebel. Človek se je kmalu naučil v gozdu poiskati čebele. Sledil jim je pri vračanju s paše, še bolj pa pri vračanju od vodá. Sledil jim je na razne načine, da je prišel do njihovih prebivališč in s tem do njihovega pridelka.

Ker je število ljudi stalno naraščalo, s tem pa so se povečevale tudi obdelovalne površine, so se površine gozdov zmanjšale. S tem so se zmanjšali tudi pogoji za življenje divjih čebel. V majhnih gozdovih ni votlih debel, če pa že katero je, le-to ne nudi pogojev za razvoj čebel, saj v močnejši zimi propadejo.

Stalna naselitev človeka je sčasoma izboljšala orodja, zlasti v bakreni in železni dobi (sekira, sveder, žaga itd.). Družbene spremembe in kraji, primerni za čebelarstvo so skozi tisočletja spremenili človekov odnos do čebele. Človek tako ni več sovražnik čebel, pač pa njihov prijatelj in varuh. Seveda se tudi ta odnos ni spremenil kar čez noč in ne povsod v istem času, saj vemo, da se ponekod in pri nekaterih ljudeh še do danes ni.

GOZDNO ČEBELARSTVO

Dokler so bili gozdovi svobodna last in niso imeli gospodarjev, so seveda tudi čebelarji delali v njih, kar so hoteli. Čebeljih družin niso več povsem izropali in ne uničili gnezd kot doslej, ampak so odvzeli le toliko medu, da se je gnezdo opomoglo in obnovilo. Pazili so na roje, jih prestregli ali ogrebli in vložili v takšna votla debela, ki so bila za čebelarje primernejša. Roje so združevali v skupine, jih naselili v krošnjah živih dreves ali dolbli prostrane votline. Na odprtine so pritrjevali vrata z luknjico za izlet čebel. Debla so označili s svojimi znaki, da si jih ne bi prisvojili.

Gozdno čebelarstvo je bilo najbolj razširjeno v severni Evropi, posebno v Rusiji, kjer so bili pogoji za čebelarjenje najboljši. Votline v drevesih so se v ruskem jeziku imenovale bort, čebelarji, ki so se ukvarjali

s tem poslom, pa bortniki. Votline, izdobljene v debela, so pred rojenjem čebel premazali s pregretim voskom, da je njihov vonj privabljal čebele in so se roji vanje radi vseljevali.

Ob nastajanju in utrjevanju fevdalne družbene ureditve so gozdovi prehajali v last fevdalcev. Ti sicer gozdnih čebelarjev niso preganjali, ampak so jih v gozdove celo vabili, toda čebelarji so morali svojim gospodarjem odšteti posebne dajatve. Tako so jim morali letno plačevati za vsako drevo, ki so ga izdoblili za čebelje bivališče, dogovorjeni znesek, poleg tega pa je moral gozdni čebelar letno oddajati svojemu gospodarju del čebelarjih pridelkov, z dolbsti določeno število panjev in skrbeti za gozdno čebelarstvo svojega okoliša.

Vsak gozdni čebelar je imel točno odmerjen gozdni okoliš. Število panjev, ki jih je opravljal posamezen čebelar, je običajno štelo kakih 70 čebeljih družin. V dobi razcveta gozdnega čebelarjenja je od njega živelo na tisoče družin.

Kakor lovec med lovopustom ne sme streljati divjačine, tako ponekod gozdni čebelar med glavno pašo in v času rojenja ne sme v gozd, in sicer zato, da ne bi pobiral medu v tujih okoliših in lovil tujih rojev. Tako so se roji po mili volji naseljevali v prazne, pozimi izdobljene, spomladi pa že dokaj suhe drevesne panje. Ponekod drugod je smel čebelar v svojem okolišu pobirati in ogrebiti roje, toda izven svojega okoliša jim je smel slediti le tako daleč, kolikor je lahko zalučal svojo čebelarstvo sekuro. Če pa je hotel dobiti ubegli roj nazaj, je moral zanj plačati določen znesek, ki je bil skoraj vedno višji od vrednosti roja. Vsak čebelar je imel na drevesih, na katerih je čebelaril, vrezana posebna znamenja, ki so kazala, čigave so čebele na drevesu.

Ponekod so roje vabili v nove panje tako, da so jih znotraj namazali z dišečim mazilom iz različnih zelišč. Izdelava mazil je bila običajno skrivnost posameznika, saj so menili, da jim bo mazilo pomagalo in spravilo v njihove panje več rojev.

Najvažnejše opravilo je bilo seveda spodrezovanje, to je odvzemanje medu. Pobirali so ga večinoma spomladi, včasih pa tudi jeseni. Če je bilo satje v mrzli stavbi,

kamor jih navadno stavijo močni roji, je čebelar lahko obnavljal satje tako, da je vsako leto spodrezal druge sate. Če pa je bilo satje v topli stavbi, je moral čebelar spodrezovati enkrat levo, drugič desno polovico vsakega sata, če je hotel satje obvarovati.

Pred zimo je čebelar družino pregledal, poznim rojem dodal medu v satju, če jim je manjkalo zimske zaloge, ali pa jih podrł. Toda gozdni čebelar satja ni rad podiral, ker je moral gospodarju gozda plačevati od vsakega panja, ne glede na to, ali je imel družino v njem ali ne. Verjetno je jeseni pri panjih zamazal nepotrebne reže in jih, kolikor je bilo mogoče, zavaroval pred zimskimi nadlegovalci.

Gozdno čebelarstvo je doseglo vrh razvoja nekako v 14. in 15. stoletju, potem pa je začelo upadati. Na Zgornjem Lužiškem se je ohranilo do konca 18. stoletja, na

Poljskem in v Rusiji pa še dlje.

V srednjem veku so čebelarjenje zelo cenili, saj je med nadomeščal sladkor, vosek pa skoraj vse, kar nam danes služi za razsvetljavo. Posebno pomemben je bil vosek v cerkvenem bogoslužju, saj so po cerkvah gorele številne sveče. Medica je bila najbolj cenjena srednjeveška alkoholna pijača, medeni kruhki pa najbolj cenjene slaščice.

Gozdno čebelarstvo je značilno predvsem za Slovane. Medtem ko je Germanom služil gozd predvsem za lov, so ga znali Slovani racionalneje izkoristiti, in to predvsem po zaslugi čebelarstva. Zato je ta način čebelarjenja v tem kratkem orisu zgodovine slovenskega čebelarstva opisan natančneje kot drugi, tudi že stari in uspešni načini, npr. pri Egipčanih, Grkih, Rimljanih in drugih, ki so vplivali tudi na naše čebelarjenje.

Huda gniloba čebelje zalege

HIGIENSKO OBNAŠANJE ČEBEL DELAVK (nadaljevanje)

mag. NAUM BANDŽOV

Povzročitelj hude gnilobe čebelje zalege – *Bacillus larvae*

Že okrog 200 let pred odkritjem bakterij so preučevali čebelje bolezni, vendar do konkretnih rezultatov pri odkrivanju njihovih vzrokov in načina zdravljenja niso prišli. V 4. stoletju je Aristotel napisal, da obstaja neka bolezen, ki povzroča podivjanost pri čebelah, v panjih pa neprijeten vonj. Napisal je tudi, da je treba čebele hraniti s timijanom in da je bela vrsta boljša od rdeče (Cresswell, 1907). Od tedaj pa vse do leta 1800 se prepoznavanje čebeljih bolezni ni spremenilo, zdravljenje pa ni dalo učinkovitih rezultatov.

Zelo pomembno je, da je že leta 1855 Johaness Dzierson, eden od utemeljitev modernega čebelarstva, imel jasne in pravilne predstave o hudi gnilobi čebelje zalege. Poznavanje problema čebeljih bolezni je prikazal v obširni razpravi. Pod nazivom

kuga je razlikoval dve različni bolezni, ki so ju ponavadi zamenjevali. Dzierson je ločil »maligno kugo«, ki napada predvsem starejše ličinke in bube, ter »benigno kugo«, ki se pojavlja pri mladih ličinkah. Vendar so te trditve ovrgli. Napačna tolmačenja so se ohranila vse do razvoja mikrobiologije.

Končno so leta 1900 in pozneje bakteriologi Burri, White in Maassen potrdili Dziersonovo ugotovitev. Spremenili so tudi ime bolezni. Namesto maligne kuge je dobila ime »ameriška ali huda gniloba čebelje zalege«, namesto benigne kuge pa »evropska ali pohlevna gniloba čebelje zalege«. Danes se v čebelarški literaturi uporabljata oba naziva: gniloba ali kuga.

Povzročitelja gnilobe čebelje zalege je prvi odkril White (leta 1905) v odmrlih čebeljih ličinkah in ga poimenoval »*Bacillus X*«. Pozneje je ta vrsta mikroorganizma dobila trajen naziv »*Bacillus larvae* White« in natančno so jo ločili od druge, milejše vrste gnilobe.

sosednji čebelarji od 0,5 do 1,2 kilograma donosa na dan, pri meni pa je bila tehtnica komaj izravnana. Čebele so ponovno postale aktivne šele približno deset dni po odvzemu zdravila.

Zaradi te izkušnje prosim čebelarje, da

tudi oni opišejo svoje izkušnje z omenjenim zdravilom.

Sam sem namreč prepričan, da je eden najbolj učinkovitih načinov zdravljenja poapnele zalege prav obnova satja.

Zgodovina slovenskega čebelarstva

SLOVENSKI ČEBELARJI IN KRANJSKA ČBELA (*Apis mellifica carnica*) NEKOČ IN DANES

MARJAN SKOK

Drugo nadaljevanje

ČEBELARJENJE SLOVANOV V PRVOTNI DOMOVINI

Pradomovina Slovanov je bilo ozemlje severno od Karpatov, ki obsega območje med Karpati na jugu in Baltskim morjem na severu, med vzhodnim porečjem Odre na zahodu in srednjim Dnjeprom na vzhodu. Tu so se Slovani naselili v stoletjih ob začetku našega štetja. Razvoj slovanske skupnosti do začetka našega štetja pa je še močno v temi, prav tako pa tudi življenje Slovanov do okrog leta 500, ko so Slovani prvič stopili v zgodovino s sedanjim imenom. Tedaj sta jih Jordanes in Prokopij iz Bizanca prvič označila z imenoma Sloveni in Anti. Prvo ime uporabljata za Slovane zahodno od Dnjestra, drugo pa za Slovane vzhodno od te reke.

Istočasno tudi zremo, da Slovani niso bili nomadi kot sosednji narodi, ampak poljedelci s tako imenovanim požigalniškim načinom obdelave zemlje, prebivali pa so v zemunicah (na pol v zemljo izkopanih kočah). Od istih piscev zremo, da so Slovani tedaj živeli v »demokraciji« oziroma v svobodi in da nikakor ne spadajo v suženjsko ali podložniško razredno razslojenost, kakršna je bila tedaj pri večini drugih narodov, predvsem južnih (Rimljani, Egipt, Bizanc itd.).

Živeli so v tako imenovani rodovno plemenski družbi, v kateri sta bili zagotovljeni svoboda in enakopravnost vseh članov v okviru rodovne demokracije. Vse posle so opravljali na osnovi skupnih sklepov rodov-

nih in plemenskih skupščin, opravljali pa so tudi skupno delo v okviru velike patriarhalne družine. V rodovih, plemenih in plemenskih zvezah je bila t.i. starešinska oblast.

Arheološka raziskovanja v prvotni domovini Slovanov kažejo, da so se Slovani gospodarsko in družbeno že v skupni domovini razvijali različno, čeprav so vsi poznali poljedelstvo in živinorejo. Slovanska plemena v severnem delu tega ozemlja so bila po mnenju zgodovinarjev zaostalejša, in sicer tako gospodarsko kot družbeno, medtem ko so bila plemena ob Karpatih in na ozemlju ob Dnjestru v svojem razvoju pred njimi. Vzrok za to so bili stiki slovanskih plemen z rimskimi pokrajinami ob Karpatih in Dnjestru ter stiki z grškimi in kasneje tudi z bizantinskimi kolonijami ob severni obali Črnega morja.

Začetki uporabe rala, razvoj živinoreje in obrti, nastajanje večjih plemen in začasnih plemenskih zvez so bile najpomembnejše značilnosti slovanskih plemen v prvem tisočletju na jugu prvotne domovine, severnejša plemena pa so jim v razvoju sledila.

To nas napeljuje k sklepu, da tudi način čebelarjenja starih Slovanov ni bil povsod enoten. Sprva so Slovani verjetno povsod čebelarili kot gozdni čebelarji. Kasneje so v severnih in kmetijsko neugodnejših območjih do novega veka čebelarili kot gozdni čebelarji. V južnejših območjih so pod vplivom Grkov in Rimljanov ter v kmetijsko ugodnejših razmerah morda že gojili čebele doma, in to v pokončnih ali celo v ležečih kladah.

ČEBELARJENJE SLOVENCEV V SREDNJEM VEKU

Po razdelitvi rimskega cesarstva na vzhodni in zahodni del ter po propadu zahodnorimskega cesarstva v 5. stoletju so se z vzhoda in severa narodi selili v nekdanje območje propadlega imperija. Slovani so bili med zadnjimi večjimi narodi, ki so se priključili velikemu selitvenemu valu.

Slovenci so zasedli današnje kraje okrog leta 590 in so se naselili na ozemlju, ki je segalo na zahodu do Furlanske nižine, Karnijskih Alp, izvirov reke Drave, Visokih Tur, Dachsteina in reke Traune; na severu je bila meja Donava do Donavske kotline, na vzhodu pa črta od Dunaja do zahodnega brega Blatnega jezera; od tod je šla meja od izliva reke Mure v Dravo po Muri navzgor do današnje ločnice med Slovenci in Hrvati ter po njej proti jugozahodu in jugu do Jadranskega morja.

Ozemlje, na katerem danes živijo Slovenci, je komaj tretjina nekdanjega slovenskega ozemlja. Gospodarsko so bili alpski Slovani povezani z zahodnimi Slovani, ki so okoli leta 550 poselili pokrajine južno in severno od Donave. Ta ozemeljska povezava je ostala vse do ekspanzije Bavarcev in Frankov z zahoda v 8. in 9. stoletju in vdora Madžarov v Panonsko nižino konec 9. stoletja.

V krajih, kjer so se naselili Alpski Slovani, so imeli čebelarstvo razvito že staroselci, ki so gojili tudi posebno spoštovanje do čebel in njihovih pridelkov. O tem nam pričata tudi znana situla iz Vač in novomeška situla. O tem lepo piše gospod Lojze Kastelic v letošnji julijski številki »Mojega malega sveta«.

Vendar pa so Alpski Slovani, ki so se naselili v tedaj zelo slabo poseljenih krajih, uveljavili svoj način čebelarjenja. Nadaljevali so z gozdnim čebelarstvom, kjer so bile za to ugodne razmere, drugod pa so gojili čebele pri domu v položnih kladah z odprtino zgoraj ali spodaj.

V njihovi novi domovini Karantaniji je čebelarstvo kmalu postalo važen sestavni del gospodarskega življenja in iz ohranjenih starih zapiskov smo zvedeli, da so Karantanci med drugim izvažali tudi veliko medu, še več, bili so znani kot dobri čebelarji.

V obrobne pokrajine tega ozemlja so kmalu začeli siliti tudi Germani. Po dolgotrajnih hudih bojih so slovanska plemena med Labo in Odro domala izginila v germanskem morju. Tudi južneje od tod so Bavarci s križem in mečem v rokah v nekaj stoletjih zasedli lep kos redko naseljene slovenske Karantanije. Novi gospodarji so kot izraziti poljedelci sprva puščali mala slovenska čebelarska naselja na odročnih gozdnih posekah bolj ali manj pri miru. Od novih podložnikov so zahtevali le dajatve v naravi. Zanimivo je, da so se prav ta osamljena čebelarska naselja najdlje upirala navalom germanizacije. Na slovenske čebelarske pionirje na bavarskih tleh spominjajo danes le še krajevna imena Zeidlbach, Zeilhofen, Zeittan, Lindau, Windenau, Winden in podobno. Slovansko čebelarsko dediščino, tj. gozdno čebelarjenje pa so Nemci prevzeli in ga razširjali dalje. Germanski knezi so tudi še pozneje klicali k sebi slovanske čebelarje iz Karantanije in Poljske ali pa so svoj čebelarski kader celo nasilno dopolnjevali s čebelarji iz omenje-

nih krajev. Tako je leta 722 bavarski vojvoda Tassilo III. po zmagi nad Slovenci, ki so se uprli pokristjanjevanju, odpeljal v sužnost več naših najboljših čebelarjev. Ti so potem čebelarili za bavarske cerkve in samostane. Od tedaj pa se je tudi pri nas utrdila fevdalna ureditev in za dolga stoletja krojila življenje naših kmetov in čebelarjev.

Viri, ki nam vsaj približno pokažejo podobo slovenskega čebelarja v srednjem veku, so razne kraljevske, knežje idr. darovnice, urbariji, v katerih so vpisane dajatve podložnikov fevdalnemu gospodaru, cerkvam in samostanom v medu, vosku in čebeljih panjih, ter mitninske, carinske, trošarinske idr. knjige. Med darovnicami omenimo tisto, s katero je leta 1002 bavarski vojvoda Henrik II. podelil cerkvi Matere božje in Sv. Karbinijani svoje imetje z vsemi pritliklinami in čebeljimi pasišči (Zeidelweide) v Stražišču pri Kranju in na ozemlju med Lipnico, Savo in Soro na Gorenjskem.

Tudi podatki o trgovini z medom in vo-

skom kažejo, da so v teh obdobjih na Slovenskem pridelovali velike količine medu in voska. Dr. F. Gestrin v knjigi »Trgovina slovenskega zaledja s primorskimi mesti od 13. do konca 16. stoletja« med drugim navaja: »Trgovina z medom in voskom se je proti koncu 12. stoletja občutno povečala. Kajti ob zaključku razkroja pridvornega gospodarstva in drugega razdobja kolonizacije so opustili manj intenzivno gozdno čebelarjenje, uveljavilo pa se je čebelarjenje pri domu. Temu razvoju lahko sledimo tudi po najstarejših znanih vesteh o pridelovanju medu. V 15. in zlasti v 16. stoletju se je pridelek medu povečal, še zlasti s sejanjem ajde, ki je dala dovolj možnosti tudi za jesensko pašo. Iz slovenskih, hrvaških in ogrskih pokrajin so med in vosek izvažali v vsa primorska mesta; v Benetke, v Italijo in tudi v Dalmacijo. Iz Kranjske in Hrvaške pa je šlo to blago tudi na Koroško in od tod naprej v nemške dežele, zlasti na Bavarsko.«

Naši znani čebelarji

NAČI ZNANI ČEBELARJI – FRANC JANŽEK IZ ROGAŠKE SLATINE

JANEZ MIHELIČ

V prijazni vasi Zgornje Sečovo 7 pri Rogaški Slatini, med Bočem, Plešivcem in Donačko goro, že več kot šestdeset let čebelarji Franc Janžek. Le redki čebelarji pri nas se lahko pohvalijo s tako visoko obletnico čebelarjenja. Nanjo je ponosen tudi sam in z njim tudi njegovi prijatelji in člani ČD Rogaška Slatina, katerega zvesti član je že vse od leta 1934.

Rodil se je 10. septembra 1914. leta v Zgornjem Sečovem. Leta 1930 sta z bratom kupila panj čebel za sto dinarjev. Bil je že s premičnim satjem in posebne mere. Za čebelarstvo ju je navduševala mati, ki si je želela, da bi bil na kmetiji še kakšen dodaten vir zaslužka. Prva navodila o čebelarjenju jima je dal čebelar Fišer iz Sv. Florjana. S kranjčiči pa je brat čebelaril že

pred tem, zato je imel že nekaj izkušenj. Brat se je učil za mizarja, zato je takoj ko je leta 1932 dobil vzorec AŽ panja, izdelal več panjev zase in tudi za Franca. Čebele sta nato preselila v AŽ panje. Pri hiši je bilo deset otrok, zato je bilo čebelarstvo pomembno kot dodaten vir zaslužka. Število panjev in čebeljih družin sta z bratom povečevala vse do druge svetovne vojne. Letine so bile dobre, medila je tudi ajda na Ptujskem polju, kamor sta prevažala čebele. No, vojna tudi njima ni prizanesla. Brat je padel, sam pa se je prebijal skozi vojno najprej v nemški vojski v Franciji, kamor so ga poslali, nato je bil v angleškem vojnem ujetništvu in končno v prekomorskih brigadah, katerim se je pridružil pred koncem vojne. Po vojni je prevzel kmetijo in nada-

Hmezad iz Celja pa trenutno še ne odkupuje medu, vendar pa upajo, da bodo kmalu zopet pričeli z odkupom, kar je seveda odvisno od prodaje, ki je trenutno malo boljša, vendar še vedno precej manjša kot pred leti.

Cene medu na tržnici pa še niso bistveno poskočile, čeprav se je sladkor podražil že na petdeset SLT za kilogram. Med prodajajo na tržnici od 130 do 170 tolarjev.

Urednik

Zgodovina slovenskega čebelarstva

SLOVENSKI ČEBELARJI IN KRANJSKA ČEBELA NEKOČ IN DANES

inž. Marjan Skok

Tretja nadaljevanje

Naseljevanje Slovencev v sedanji domovini

Davna želja in sanje naših prednikov po lastni državi so se uresničile šele sedaj, ko smo 26. junija 1991 prvokrat v naši zgodovini razglasili samostojno in neodvisno državo »Republiko Slovenijo«. Druge države nas v času, ko to pišem, še niso priznale, vendar pa sem prepričan, da bomo tudi to kmalu dočakali in potem zaživel kot enakopraven član med drugimi narodi Evrope.

V zadnjem nadaljevanju sem na kratko predstavil čebelarjenje Slovencev od naselitve Slovencev na sedanje ozemlje do 16. stoletja. V teh desetih stoletjih pa so se Slovencem zgodile velike in pomembne stvari.

Ko so Slovenci prišli na območje vzhodnih Alp, so poselili razmeroma veliko ozemlje, to je okrog 60.000 km², v 9. stoletju pa so ga celo povečali na 70.000 km². Na žalost pa so Slovenci do 15. stoletja izgubili več kot polovico svojega prvotnega ozemlja.

Zakaj smo se Slovenci naselili prav na tem prostoru in v čem so vzroki za izgubo velikega dela ozemlja? Ker moramo v teh prelomnih časih več vedeti o svojih koreninah, poskušajmo pojasniti tudi to.

Posebej moram poudariti, da je bilo čebelarstvo tedaj izredno močna gospodarska panoga, tesno povezana z gospodarskimi, kulturnimi in političnimi razmerami tistega časa. Za mnoge pokrajine so bili

čebelji pridelki najpomembnejše izvozno blago v tedaj skromni mednarodni menjavi.

Krčenje slovenskega ozemlja v srednjem veku

Naselitev Južnih Slovanov na vzhodnem območju Alp je povezana z Obri (Avari), nomadskim in konjeniškim plemenom, ki je pred drugimi nomadskimi plemeni pribežalo iz pokrajine med rekama Sir-Darja in Amur-Darja vzhodno od Kaspijskega morja v osrednji Aziji. Leta 558 so ponudili Bizancu svojo pomoč proti drugim barbarskim plemenom ob spodnji Donavi. V zameno so bizantinskega cesarja prosili za denarne darove in za ozemlje, na katerem naj bi se naselili. Justinijan je bil prav tedaj v stiski zaradi obsežnega bolgarskega vdora na Balkanski polotok. Zato je njihovo ponudbo takoj sprejel in jim odslej res vsako leto dajal darove in denar, prostor za naselitev v okviru bizantinske države pa jim je vendarle odrekel.

Povezava z Obri se je Bizancu v prvem obdobju kar dobro poplačala. Obri so med drugim začeli roparske pohode proti Antom, jih premagali in začasno razbili njihovo plemensko zvezo. Odslej so še bolj pustošili na ozemlju Antov in jih preganjali v sužnost, ropali in pleniti. Tako so ukrotili »barbare, ki so stalno plenili po Trakiji«.

V času, ko so Obri prišli v Evropo, so imeli 20.000 bojnikov. Ko se jim je severno od Črnega morja pridružilo še nekaj ostankov hunskih in bolgarskih plemen, se je njihovo število povečalo na okrog 50.000.

Kakor druga barbarska plemena so tudi

Obri že dosegli stopnjo vojaške demokracije, ta pa je imela zaradi njihovega nomadskega gospodarstva (pastirske živinoreje) še nekatere posebne lastnosti. S svojimi čredami konj so živeli pod svojimi starešinami in so bili posebna enota tudi v obrski vojski, ki je bila urejena po desetinskem sistemu v tisočinje in desettisočijo. Prav vojska je bila temelj povezave nomadskih plemen v trdnejšo zvezo in obenem Kaganove oblasti in moči. Kaganove pravice so se namreč tu omejevale na poveljstvo nad obrsko vojsko. Videti je, da je imel v času vojne nad vojaki velike pravice, tudi pravico najstrožjega kaznovanja in torej nekakšnega vojnega sodstva. V tem obdobju sta postali »vojna in organizacija za vojno... redni funkciji ljudskega življenja«, ko »velja ropanje za lažje in celo častnejše, kakor pridobivanje z delom«.

Suženjstvo še ni bilo uveljavljeno, zato je šlo bolj za začetke suženjstva kot za široko uveljavljen način organizacije dela. Sicer se namreč ne bi moglo zgoditi, da je Kagan konec 6. stoletja dal okrog 10.000 bizantinskih ujetnikov preprosto poklati, ker mu bizantinski cesar zanje ni hotel plačati odkupnine.

Razmere med Obri in Slovani v tem času niso točno opredeljene, vendar vemo, da so tudi Slovani morali biti povezani z Obri, razen omejenega števila posameznikov, v obliki večjih enot plemen. Hkrati z nomadskimi, so tudi slovanska plemena sestavljala širšo obrsko-slovansko plemensko zvezo.

Kljub temu pa so bili Obri zaradi več vzrokov v resnici odločujoč dejavnik. Obrska vojska je bila združena pod Kaganovim poveljstvom in gibljivost dobro oborožene konjenice je dajala Obrom znatno prednost pred slovansko pehoto, zato so Slovani osvajali in zasedali nova območja. Vzrok je bil v tem, da so bili Slovani poljedelci in živinorejci ter številnejši od Obrov. Na nova območja niso prišli samo pleniti in ropati, ampak so se tam tudi naseljevali in jih obdelovali. Do konca 6. stoletja in v začetku 7. stoletja so dejansko zasedli cel Balkanski polotok. Bizantinski državi so na Balkanu ostali Solun, Carigrad in nekaj manjših mest ob obali.

Ko so leta 568 Langobardi odšli iz Panonije v Italijo, so Obri postali gospodarji v vsej Panonski kotlini. Skupaj s Slovani so začeli prodirati na zahod v Vzhodne Alpe. Čez približno trideset let so se Slovani zapletli v boje že na skrajnem zahodu zgodnjeresrednjeveškega slovenskega ozemlja v Vzhodnih Alpah in Posočju. V letih 593 in 595 so na območju gornje Drave v zahodni Karantaniji naleteli na Bavarce in se z njimi bojevali.

Kako je prišlo do tega?

Alpski Slovani so namreč prišli v zelo opustošene pokrajine in se zaradi nerazvitega kmetijstva redko naselili v teh krajih. Poleg tega so se Alpski Slovani zaradi nevarnosti obrskih vojaških roparskih pohodov raje naseljevali v odročnejših in bolj goratih krajih. Mogoče je trditi, da so Obri močnejše pritiskali na Slovane, živeče ob obeh poteh, ki sta Obre vodili proti zahodu (čez današnje slovensko ozemlje, mimo Celja in Ljubljane v Italijo) in proti Frankom in njim podložnim plemenom ob Donavi.

Vendar pa sta hiter gospodarski napredek Slovanov po njihovi ustalitvi v novi domovini in navezava prvih trgovskih stikov z zahodom in Italijo – ta je že prehitel obrsko razvojno stopnjo – spremenila slovanske naselbine v zaželen obrski plen. Nevarnost pa je pretela tudi z zahoda.

Nevarnost z vzhoda in zahoda je vplivala na nastanek uspešne in široke **plemenske zveze pod Samovim vodstvom**.

Poglavitno ozadje slovanskega upora pod Samovim vodstvom proti Obrom okrog l. 683 je, da se je s slovansko naselitvijo na Balkanski polotok bistveno zmanjšal tamkajšnji obrski plen in da so začeli Obri vedno bolj ropati podrejena slovanska naselja. Zato je prišlo med Obri in Slovani do zaostitve in do upora Slovanov proti Obrom. Združili so Slovane na Moravskem, Češkem in v vzhodnih Alpah in se pod Samovim vodstvom uspešno uprli Obrom.

Leta 626 so Obri doživeli neuspeh tudi ob zavzemanju Carigrada in z uporom Bolgarov ob Črnem morju, ki so obrske gospodarje nagnali v Podonavje. S tem so bili Obri za nekaj desetletij poraženi.

Po tem obrskem razsulu so se Karantanci sami obrnili proti zahodu. V letih okrog 626 do okrog leta 629 so napadli Bavarce (pri Lienzu ob gornji Dravi), jih premagali, oropali obmejno bavarsko ozemlje in s tem utrdili svojo zahodno narodnostno mejo v gornji Dravski dolini.

Leta 631 je Dagolert, takratni frankopanski kralj, pripravil naskok na Samove Slované, vendar je doživel strahovit poraz svoje vojske. Odtej je Samo mirno živel do svoje smrti leta 658, le občasno je še napadal frankovske obmejne pokrajine. Po Samovi smrti se je zveza slovanskih plemen od Labe do Jadrana razkrojila.

Karantanija je še dolgo časa ostala svobodna in se uspešno borila proti Bavarcem, dokler ni v slovensko-bavarskem razmerju prišlo do bistvenih sprememb. Z Bavarci so postali celo zavezniki proti skupnim sovražnikom Frankom in bili leta 743 skupaj z njimi tudi hudo poraženi.

Ko je svobodna država karantanskih Slovencev prišla pod frankovsko gospodstvo, so Slovenci izgubili politično neodvisnost, hkrati pa so jih pritegnili v krog zahodne fevdalne krščanske zveze in kulture. Zato so bili mnogo bolj kot prej pod vplivom naprednejšega zahodnega gospodarstva in družbenega reda.

KUHAJMO Z MEDOM

Narava misli na vse. Jeseni nas zasuje z vitamini in sadjem, bogatim z rudninskimi snovmi. Sadje in med sta idealna kombinacija. Obogatimo z njima našo prehrano.

Sadna solata z medom

Jabolko, pomarančo in hruško olupimo, odstranimo sredico in narežemo na koščke. Sadje damo v posodo in ga prelijemo z omako iz soka dveh limon, štirih žlic medu in štirih žlic višnjevega likerja (višnjev liker lahko nadomestimo z rumom ali drugim likerjem). Solato postavimo za nekaj časa v hladilnik. Pred serviranjem na tanke rezine narežemo še banano, nato pa rezine potresemo po solati. Če nimate težav s težo, lahko solato okrasite tudi s stepeno sladko smetano. Dober tek.

Banane z višnjevim likerjem

Po dolžini razpolovimo šest banan. Zmežamo šest žlic medu in malo višnjevega likerja. Z mešanico glaziramo bananine polovice in jih pustimo stati pol ure. Nato jih potegnemo skozi stepeno jajce in povajljamo še v moki. Na maslu jih pečemo toliko časa, da porumenijo.

Jabolčni zavitek

In sedaj nekaj za otroke. Zmešamo 275 g moke, ščepec soli, žlico medu, 50 g masla in jajce. V maso zamesimo še 125 g mlačnega mleka in 15 g svežega kvasa. Olupimo 1 kg jabolk, odstranimo jim sredico

in jih narežemo na koščke. Namočimo 125 g razin in jih primešamo k jabolkom. Z moko potresemo čisto krpo, na njej zvaljamo testo in ga raztegnemo v pravokotnik. Potresemo ga s koščki surovega masla in sadjem. Krpo počasi dvigamo, tako da se testo zvije. Zavitek nato položimo v pekač, ki smo ga prej dobro namazali z maslom. Z maslom premažemo tudi zavitek. Pečemo 30 minut v srednje vroči pečici.

Jagodov desert s skuto in medom

Kilogram jagod – od teh jih nekaj pustimo celih za okras – razrežemo na rezine, damo v posodo in ohladimo. Nato zmešamo jagode, 150 g medu, štiri vrečke vanilijevega sladkorja, štiri sirčke, dva jajčna rumenjaka, sok limone in pol litra mleka. Jajčna beljaka stepemo v sneg in rahlo vmešamo. Mešanico stresemo v posodice, te pa za najmanj dve uri postavimo v hladilnik. Cele jagode prelijemo s sladkornim sirupom (ali potresemo z mletim sladkorjem), pred serviranjem pa z njimi okrasimo desert.

Jabolčna krema z medom

Olupimo in očistimo 450 g jabolk ter jih narežemo na koščke. Damo jih v posodo, prelijemo s 150 g vode, dodamo nekaj nageljnovih žlic in kuhamo do mehkega. Zatem odstranimo nageljnovе žlice, jabolka pa pretlačimo.

SLOVENSKI ČEBELARJI IN KRANJSKA ČBELA NEKOČ IN DANES

inž. MARJAN SKOK

Četrto nadaljevanje

Germanizacija in madžarizacija slovenskih pokrajin

V začetku frankovske nadoblasti so bili Slovenci razmeroma samostojni. Politični položaj karantanskih Slovencev je bil podoben položaju ostalih ljudstev oz. plemen ob vzhodni meji frankovske države, tj. od Baltskega morja do Jadrana. Notranja ureditev teh plemen oz. ljudstev pa kaže znatno stopnjo svobode in neodvisnosti od frankovske države.

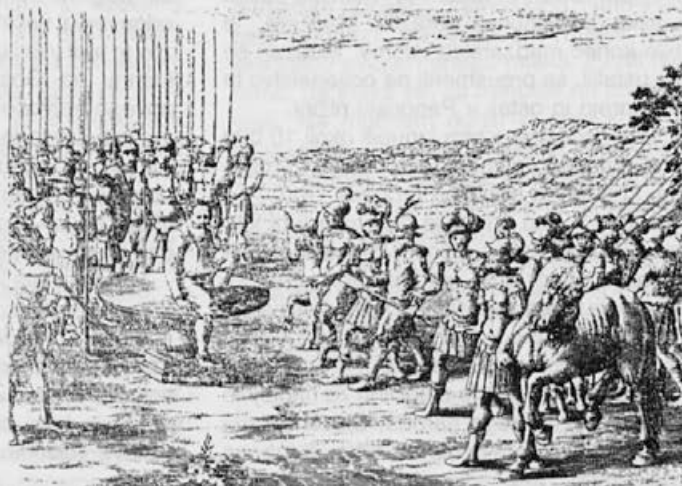
To se je pokazalo zlasti v obdobju vladanja frankovskega kralja Karla Velikega (768–814), ki je svojo oblast razširil nad vse tedanje slovensko območje. Karel Veliki je udaril tudi proti Obrom. Po nekaj letih priprav in manjših bojov se je leta 795 furlanski mejni grof Erik s svojimi ljudmi in slovanskimi četami pod vodstvom Vojnomira, verjetno slovenskega kneza iz zgornjega Posavja, skupaj s frankovskim kraljem Karlom Velikim spopadel z Obri. Hitro je padlo najpomembnejše obrsko oporišče med Tiso in Donavo, ubit je bil tudi njihov vojaški vodja kagan. Velikansko bogastvo, ki so ga Obri dobili od Bizanca ali naropali v času svojih plenilnih pohodov, pa so odpeljali do tedaj razmeroma revni Franki.

Novi obrski kagan se je naslednje leto napotil h Karlu in se mu z vsem ljudstvom pridružil. Kmalu zatem so Obri izginili iz zgodovine in Panonska ravnina je ostala prazen prostor. Vanj so se začeli naseljevati Slovani in Germani.

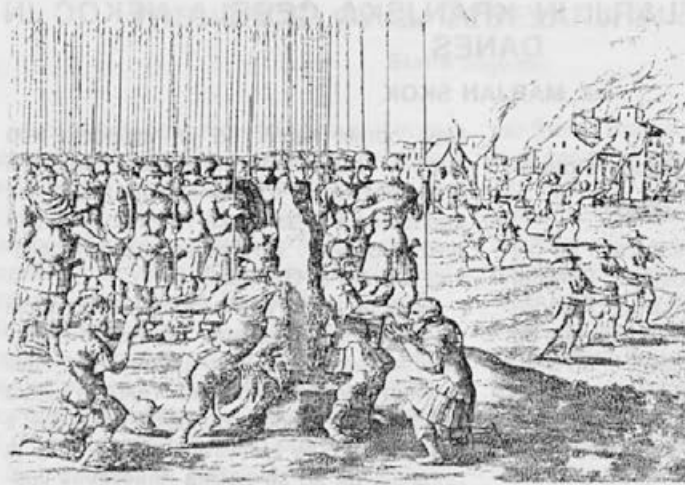
Karantanija in njena obmejna območja so bila redko naseljena, predvsem zaradi načina kmetovanja, ki so ga Slovani prinesli iz svoje prvotne domovine. Tako so ostala neobdelana mnoga dolinska območja z rodovitno in že kultivirano zemljo. Na ta območja pa so se začela naseljevati ljudstva s sosednjih območij, predvsem Bavarci.

To naseljevanje je postalo izrazitejše posebno po uporu kneza Ljudevika Posavskega (818–822). Ta se je boril za politično in kulturno neodvisnost svobodnega slovenskega ljudstva proti germanskim osvajalcem in njihovi nadvladi.

Po tem neuspešnem uporu je Karantanija izgubila položaj avtonomne vazalne plemenske kneževine in postala običajna upravna enota frankovske države – grofija, slovenskega kneza pa je zamenjal frankovski grof. Frankovski kralj pa se je polastil vsega obdelanega in neobdelanega zemljišča in ga razdelil frankovskim fevdalcem. Ti in cerkvena oblast – ta se je v tem času

Ustoličenje karantanskega kneza na knežjem kamnu (Slava vojvodine Kranjske J. V. Valvazor)

Delitev fevdov in pravic na vojvodskem prestolu (Slava vojvodine Kranjske J.V. Valvazor)

razširila na celotnem slovenskem ozemlju (o tem priča precej pisanega gradiva iz tega časa) so začeli širiti naprednejše gospodarstvo, čeprav je prevladovalo kmetijstvo. Za to delo pa so potrebovali več ljudi, kot jih je bilo tedaj naseljenih, zato so začeli naseljevati nove ljudi, predvsem iz Bavarske, poleg slovenskih pa so začeli ustanavljati še nova naselja. Nastalo je območje z mešanim prebivalstvom, in to v vsej nekdanji Karantaniji. Tako so se naši kraji začeli počasi germanizirati. Germanizacijo je začasno sicer ustavil prihod Madžarov v naše kraje v prvi polovici desetega stoletja, ti pa so prek naših krajev vdirali na Bavarsko in v Italijo. Po bitki pri Augsburgu (ob Bratislavi) leta 955, v kateri je nemško-češka vojska popolnoma porazila Madžare, je bilo konec madžarskih vdorov. Madžari so se ustalili, se preusmerili na poljedelstvo in živinorejo in ostali v Panonski nižini.

Slovenci smo s tem izgubili okoli 10.000 km² svojega ozemlja, to je tistega zemljišča, ki smo ga dobili po propadu Obrov.

Hkrati s tem pa se je pretrgala tudi vez med zahodnimi in južnimi Slovani, kar je oslabilo odpor proti germanizaciji. Zato se je začela v tem času ta ponovno uveljavljati.

Slovenci smo v tem času izgubili vladajoči družbeni sloj, zamenjali pa so ga tuji gospodarji. To je bilo odločilno za nadaljnjo usodo slovenskega naroda. Slovenci smo bili poslej določeni le za nižje družbene sloje in tako je z redkimi izjemami še dolga

stoletja ostalo. To stanje pa je opazno tudi še pri obredu izvolitve koroških vojvod.

Izvolitev in umestitev koroških vojvod

V času slovenske Karantanije se je ob izvolitvi novega kneza zbrala ljudska skupščina, ki so jo sestavljali vsi svobodni ljudje v deželi, med njimi pa tudi kosezi (slovenski višji družbeni sloj). Bili so star in dokaj številčen sloj staroslovenske družbe. Zbor volilcev so verjetno sestavljali zaupniki kosezov, ti pa so iz svoje srede na zboru izbrali koseškega sodnika. Sodnik je koseze, in tudi vsakega posebej vprašal, ali se mu kandidat za vojvodo zdi zanj in za deželo koristen, dober in primeren. Če je bil odgovor pritrdilen in če je pritrdilno odgovorila večina, so se zastopniki kosezov in tudi vse ljudstvo odpravili h knežjemu kamnu na Gosposvetsko polje. Tam so novega vojvodo po običaju dežele sprejeli v svojo sredo in mu izročili oblast v deželi. To se je zgodilo v posebnem obredu: novega vojvodo so posadili na konja in ga trikrat peljali okoli kamna. Med tem so ves čas prepevali pesmi hvalnice.

V stoletjih se je starodavni način izvolitve koroškega kneza v mnogočem spremenil in razširil, vendar pa se je dolgo obdržal. Zadnjega je ustoličil slovenski kmet koroški vojvoda Ernest Železni 18. marca 1414. Ta obred je lepo opisal J.V. Valvazor v delu »Slava vojvodine Kranjske«.

(Nadaljevanje prihodnjic)